

**GMINNY PROGRAM
OPIEKI NAD ZABYTKAMI
Dla GMINY JASTRZĄB
NA LATA 2014- 2017**

ZAŁĄCZNIK DO UCHWAŁY

RADY GMINY JASTRZĄB NR.....

UZGODNIONO Z:

OPRACOWAŁ:

SPIS TREŚCI

1.Wstęp.....	4
2.Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami.....	5
3.Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce.....	6
4.Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.....	11
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	11
4.1.1. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	11
4.1.2. Narodowa Strategia Rozwoju Kultury.....	12
4.1.3. Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030.....	15
4.2. Strategiczne cele polityki województwa i powiatu w zakresie opieki nad zabytkami.....	16
4.2.1. Strategia rozwoju województwa mazowieckiego do roku 2020.....	16
4.2.2. Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego na lata 2007-2013.....	19
4.2.3. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego.....	20
4.2.4. Wojewódzki program opieki nad zabytkami na lata 2012-2015.....	21
4.2.5.Strategia Rozwoju Powiatu Szydłowieckiego (aktualizacja z 2012 r.).....	23
4.2.6. Program Ochrony Środowiska i Powiatowy Plan Gospodarki Odpadami dla Powiatu Szydłowieckiego na lata 2009- 2012 (z uwzględnieniem lat 2013- 2016)	23
4.2.7.Strategia Rozwoju dla Lokalnej Grupy Działania „Na piaskowcu” na lata 2007- 2013.....	24
5. Strategiczne cele polityki gminy w zakresie opieki nad zabytkami.....	25
5.1. Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Jastrzęb z 2000 r.....	25

6. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Gminy Jastrzęb.....	26
6.1.Charakterystyka Gminy Jastrzęb.....	26
6.2.Rys historyczny Gminy Jastrzęb.....	27
6.3. Charakterystyka krajobrazu kulturowego Gminy Jastrzęb.....	28
6.3.1. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony.....	30
6.3.2. Zabytki ruchome.....	31
6.3.3. Stanowiska archeologiczne.....	31
6.3.4. Zabytki w zbiorach muzealnych.....	35
6.3.5. Dziedzictwo niematerialne.....	35
6.3.6. Najważniejsze miejsca pamięci narodowej.....	35
6.4 .Stan zachowania i zagospodarowania zabytków oraz rodzaje zagrożeń.....	36
7. Priorytety polityki gminnej w ramach programu opieki nad zabytkami oraz niezbędne działania w zakresie zachowania dziedzictwa kulturowego gminy Jastrzęb	37
8. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami.....	40
9. Zasady oceny realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami.....	41
10. Źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami.....	41
Bibliografia i Dokumenty.....	43
Załącznik nr 1 Wykaz zweryfikowanej Gminnej Ewidencji Zabytków dla gminy Jastrzęb	45
Załącznik nr 2 Zbiorcze zestawienie stanowisk archeologicznych zlokalizowanych w granicach administracyjnych Gminy Jastrzęb (po weryfikacji).....	48

1.WSTĘP

Dziedzictwo kulturowe stanowi istotny element kształtowania świadomości i tożsamości narodowej oraz lokalnej (powiatów, gmin). W szerszym kontekście taką rolę pełni krajobraz kulturowy łączący treści przyrodnicze, widokowe, kompozycyjne, architektoniczne oraz współczesne. Obok działań związanych z gospodarką, infrastrukturą czy polityką społeczną, realizowanie zadań z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami mających na celu zachowanie w dobrym stanie zabytków, układów przestrzennych, zespołów zabytkowych, popularyzowanie i upowszechnianie wiedzy o ich znaczeniu dla historii i kultury - wpisuje się w politykę prowadzoną w sposób zrównoważony.

Opracowanie gminnego programu opieki nad zabytkami służy określeniu zasobów zabytkowych gminy, stanu ich zachowania i zagospodarowania oraz wskazanie wartości jakie niosą. Ponadto powinien on zawierać zakres działań pozwalających wprowadzić skuteczny system ochrony dziedzictwa kulturowego, co skutkuje również określeniem zasad współpracy z urzędem konserwatorskim, lokalnymi organizacjami społecznymi oraz zasad komunikacji z lokalną społecznością (mieszkańcami, inwestorami, właścicielami zabytków), która jest głównym odbiorcą programu. Wypracowanie systemu ochrony dziedzictwa kulturowego i włączenie go do strategii przestrzennej gminy przyczyni się do jej pełniejszego rozwoju, poprawy jej atrakcyjności i właściwego zarządzania dziedzictwem zgodnie ze standardami konserwatorskimi.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.

Obowiązek sporządzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami nakładają na Gminę przepisy Ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003 nr 162, poz. 1568 z późn. zm.). Zgodnie z art. 87 ust. 1 w/w Ustawy, Wójt sporządza na okres 4 lat Gminny Program Opieki nad Zabytkami. Gminny Program Opieki nad Zabytkami podlega uchwaleniu przez Radę Gminy, po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Po zatwierdzeniu dokument ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Z realizacji programu Wójt Gminy sporządza co dwa lata sprawozdanie, które przedstawia Radzie Gminy.

GŁÓWNE CELE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI OKREŚLA ART. 87 UST. 2 W/W USTAWY, T.J.:

włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,

- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych, edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych oraz opieka nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków.

Zgodnie z art. 21 niniejszej ustawy podstawą opracowania programu opieki nad zabytkami jest **gminna ewidencja zabytków**. Wg Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r., w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. nr 113, poz. 661). GEZ jest prowadzona w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.

Karta ewidencyjna zabytku zawiera w szczególności dane umożliwiające określenie zabytku, jego miejsce położenia lub przechowywania, zwięzły opis cech i wartości kulturowych oraz

wskazanie właściciela i posiadacza zabytku. Gminna ewidencja zabytków stanowi część wojewódzkiej ewidencji zabytków, która z kolei jest częścią krajowej ewidencji zabytków prowadzonej przez Generalnego Konserwatora Zabytków.

Na podstawie nowelizacji ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 18 marca 2010 r., która weszła w życie 5 czerwca 2010 r. (art. 7) określone zostały zabytki, które powinny znaleźć się w gminnej ewidencji zabytków

Są to zabytki nieruchome:

- wpisane do rejestru zabytków,
- znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
- zabytki nieruchome wyznaczone przez wojewódzkiego konserwatora zabytków do ujęcia w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
- inne wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE.

Deklarację ochrony dziedzictwa narodowego oraz stworzenie warunków upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego zawiera art. 5, art. 6 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.(Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483, z 2001 r. Nr 28, poz. 319, z 2006 r. Nr 200, poz. 1471). Zgodnie z zapisami Ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2001 r., Nr 142, poz.1591 z późn. zm.) art. 7 ust. 1 pkt 9 Gmina realizuje zadania własne mające na celu zaspakajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty, obejmujących m.in. sprawy kultury w tym, bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Głównym aktem prawnym regulującym przedmiot, zakres i formy ochrony i opieki nad zabytkami jest **Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz. U. z 2003 r. Nr 162, poz.1568 z późn. zm.)**. Zgodnie z art. 3 pkt 1 zabytkiem jest nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

OCHRONIE I OPIECE, BEZ WZGLĘDU NA STAN ZACHOWANIA PODLEGAJĄ:

zabytki nieruchome będące, w szczególności:

- krajobrazami kulturowymi,
- układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- dziełami architektury i budownictwa,
- dziełami budownictwa obronnego,
- obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami, i innymi zakładami przemysłowymi,
- cmentarzami,
- parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

zabytki ruchome będące, w szczególności:

- dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art.5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997r. o bibliotekach (Dz. U. Nr 85, poz. 539 z późn. zm.),
- instrumentami muzycznymi,
- wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

zabytki archeologiczne będące, w szczególności:

- pozostałościami terenowymi pradziejowego historycznego osadnictwa,
- cmentarzyskami,

- kurhanami, relikdami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

FORMAMI OCHRONY ZABYTKÓW SĄ:

- **wpis do rejestru zabytków,**
- **uznanie za pomnik historii,**
- **utworzenie parku kulturowego,**
- **ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.**

OCHRONA ZABYTKÓW polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie,
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków,
- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków,
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę,
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków,
- uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska

OPIEKA NAD ZABYTKIEM sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku,
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku,
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie,

- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości,
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii kultury

Ustawa nakłada na Gminę szereg praw i obowiązków w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, są to m.in.:

- prawo utworzenia przez Radę Gminy (po uprzednim zasięgnięciu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków) parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej (art.16)
- uwzględnianie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz strategii rozwoju gminy (art.18)
- obowiązek prowadzenia przez Wójta gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków z terenu gminy, objętych wojewódzką ewidencją zabytków (art.22 ust.4)
- sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku, do którego jednostka samorządu terytorialnego posiada tytuł prawny wykonywane w ramach zadań własnych (art.71)
- prawo ubiegania się przez Gminę dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane wykonywane przy zabytku będącego własnością tej jednostki (art. 73)
- prawo udzielania przez Radę Gminy, dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (art.81)
- sporządzanie przez Wójta i przyjmowanie przez Radę Gminy na okres 4 lat gminnego programu opieki nad zabytkami, z którego co dwa lata Wójt przedstawia sprawozdanie Radzie Gminy (art.87).

Uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami znajdują się w szeregu obowiązujących ustaw, w tym w:

- Ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (t. j. Dz. U. z 2008 r. Nr 25, poz. 150 z późn. zm.)

- Ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. Nr 92, poz. 880 z późn. zm.) **art. 83, ust. 2** Zezwolenie na usunięcie drzew lub krzewów z terenu nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków wydaje wojewódzki konserwator zabytków Art. 85, art. 86 (dot. opłat za usunięcie drzew)
- Ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t. j. Dz. U. z 2004 r. Nr 261, poz. 2603 z późn. zm.): **art. 29, ust. 2**, Jeżeli przedmiotem umowy o oddanie nieruchomości gruntowej w użytkowanie wieczyste jest nieruchomość wpisana do rejestru zabytków, przy określaniu sposobu korzystania z tej nieruchomości można nałożyć, w razie potrzeby, na nabywcę obowiązek odbudowy lub remontu położonych na niej zabytkowych obiektów budowlanych, w terminie określonym w umowie. **Art.68, ust. 3** Właściwy organ może udzielić bonifikaty od ceny ustalonej zgodnie z art. 67 ust. 3, na podstawie odpowiednio zarządzenia wojewody albo uchwały rady lub sejmiku, jeżeli nieruchomość jest sprzedawana: Ustaloną, zgodnie z art. 67, cenę nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków obniża się o 50 %. Właściwy organ może, za zgodą odpowiednio wojewody albo rady lub sejmiku, podwyższyć lub obniżyć tę bonifikatę.
- Ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. Nr 80, poz. 717 z późn. zm.) **art. 53, ust. 4, pkt 2**: Decyzje, o których mowa w art. 51 ust. 1, wydaje się po uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków – w odniesieniu do obszarów i obiektów objętych formami ochrony zabytków, o których mowa w art. 7 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568, z późn. zm.13)) oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków;
- Ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. z 2006 r. Nr 156, poz. 1118 z późn. zm.) **Art. 39**.

1/Prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia na prowadzenie tych robót, wydanego przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków.

2/Pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków działającego w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków.

3/ W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów nie wpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę

obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

4/ Wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany zająć stanowisko w sprawie wniosku o pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektów budowlanych, o których mowa w ust. 3, w terminie 30 dni od dnia jego doręczenia. Nie zajęcie stanowiska w tym terminie uznaje się jako brak zastrzeżeń do przedstawionych we wniosku rozwiązań projektowych.

- Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2001 Nr 13, poz 123)

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach regulują przepisy:

- Ustawy z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 1997 r. Nr 5, poz. 24 z późn. zm.)
- Ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. Nr 85, poz. 539 z późn. zm.)

Zasady ochrony materiałów archiwalnych regulują przepisy:

- Ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. z 2006 r. Nr 97, poz. 673 z późn. zm.)

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO.

4.1. STRATEGICZNE CELE POLITYKI PAŃSTWA W ZAKRESIE OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI.

4.1.1. KRAJOWY PROGRAM OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI.

Opracowanie krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami jest ustawowym obowiązkiem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Program określić ma cele, kierunki oraz zadania organów i jednostek administracji publicznej, jak również warunki i sposób finansowania planowanych działań wraz z harmonogramem ich realizacji. Tezy dotyczące zakresu opracowania programu ochrony zabytków:

- a) uwarunkowania ochrony i opieki nad zabytkami, stan zabytków ruchomych i nieruchomych, pomniki historii i obiekty wpisane na listę światową dziedzictwa.
- b) stan zabytków archeologicznych , stan zabytków techniki , stan służb konserwatorskich, stan opieki nad zabytkami, stan uregulowań prawnych.

- c) działania o charakterze systemowym : powiązanie ochrony zabytków z polityką ekologiczną, ochroną przyrody, polityką przestrzenną, celną i polityką bezpieczeństwa państwa.
- d) wypracowanie strategii ochrony dziedzictwa kulturowego i wprowadzenie jej do polityk sektorowych.
- e) system finansowania : stworzenie sprawnego systemu finansowania, ochrony i opieki konserwatorskiej.
- f) dokumentowanie, monitorowanie, standaryzacja metod działania: dokumentowanie, monitorowanie, ujednocianie metod działań profilaktycznych, konserwatorskich, restauratorskich i ochronnych.
- g) kształcenie i edukacja , kształcenie specjalistyczne, podyplomowe i system uznawalności wykształcenia , edukacja społeczeństwa , edukacja właścicieli i użytkowników.
- h) współpraca międzynarodowa: współpraca z instytucjami i organizacjami, współpraca z obszarem Europy Środkowej.

We wrześniu 2013 r. został przedstawiony do analizy projekt Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2013- 2016. Przedstawiony jest kompletny stan prawny, zasoby zabytkowe w kraju, przeprowadzono analizę SWOT.

4.1.2. NARODOWA STRATEGIA ROZWOJU KULTURY.

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 została przyjęta przez Rząd RP 21 września 2004 r., jej przedłużenie czyli „Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020 przyjęto w 2005 roku. Powyższe dokumenty służą wdrożeniu Narodowego Programu Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego.”

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013, obejmuje wszystkie sfery i zagadnienia związane z funkcjonowaniem kultury. W ramach prac nad Dokumentem określono nową misję, którą w ramach przedstawionych założeń do strategii, wypełniać powinny instytucje zarządzające, pośredniczące, finansujące, współpracujące oraz wnioskodawcy.

Misją tą jest: Zrównoważony rozwój kultury jako najwyższej wartości przenoszonej ponad pokoleniami, określającej całokształt historycznego i cywilizacyjnego dorobku Polski, wartości warunkującej tożsamość narodową i zapewniającej ciągłość tradycji i rozwój regionów.

Omawiany dokument wśród najważniejszych celów strategicznych państwa w zakresie ochrony zabytków wymienia:

- przygotowanie skutecznego systemu prawno-finansowego wspierania ochrony i opieki nad zabytkami.
- podjęcie prac nad kompleksowym systemem edukacji na rzecz dziedzictwa,
- poszukiwanie instrumentów wzmacniających efekty działalności służby konserwatorskiej.
- ograniczenie uznaniowości konserwatorów poprzez nałożenie na nich odpowiedzialności za niezgodne z prawem postępowanie.

Założenia do Narodowej Strategii Rozwoju Kultury zostały określone następująco:

- Państwo powinno realizować zadania z zakresu kultury poprzez działania Ministra Kultury oraz działania jednostek samorządu terytorialnego.
- Wydatki publiczne na kulturę w Polsce powinny wzrosnąć.
- Minister Kultury realizuje zadania własne poprzez narodowe programy kultury, narodowe instytucje kultury, placówki badawczo-rozwojowe oraz zlecanie zadań instytucjom samorządowym i pozarządowym.
- Budżet Ministra Kultury powinien być adekwatny do nowych działań. Ze względu na ograniczenia budżetu państwa winno poszukiwać się pozabudżetowych środków finansujących kulturę. W tym celu proponuje się uzupełnienie istniejącego modelu finansowania kultury o rozwiązania stosowane w Europie, tworzące fundusze celowe dla realizacji polityk w poszczególnych obszarach kultury.
- Państwo, w tym Minister Kultury, powinno być partnerem dla jednostek samorządu terytorialnego i wspólnie z nimi kształtować kulturę w regionach.
- Samorządy terytorialne powinny zyskać większą motywację w kształtowaniu instytucjonalnego zaplecza dla rozwoju kultury, w tym do wypełniania założonych w lokalnych strategiach rozwoju celów w sferze kultury, a rola państwa powinna sprowadzać się do badań naukowych i monitorowania tej sfery oraz do skutecznego zapobiegania sytuacjom kryzysowym. Jednocześnie Minister Kultury powinien posiadać odpowiednie środki na sprawowanie mecenatu nad działalnością instytucji kultury oraz instrumenty o charakterze motywującym, za pomocą których możliwa będzie realizacja polityki kulturalnej państwa w regionach.
- Zwiększyć powinna się społeczna partycypacja w sferze odpowiedzialności za kulturę, m.in. poprzez uspołecznienie decyzji podejmowanych w sferze kultury

w regionach (lokalne strategie kulturalne, społeczne ciała opiniujące funkcjonowanie instytucji kultury). Wzrosnąć powinna również rola organizacji pozarządowych, poprzez równouprawnienie ich w dostępie do środków publicznych na zadania w sferze kultury.

- Unowocześnienie procesu zarządzania sferą kultury i usług kulturalnych.
- Wszystkie zaplanowane działania zaprogramowane w strategii powinny być dostępne dla mniejszości narodowych oraz instytucji prowadzonych przez te społeczności w celu pielęgnowania różnorodności kulturowej i ich tradycji jako dorobku polskiej kultury.
- Rosnące znaczenie powiązania kultury z rozwojem gospodarczym i dochodami regionów jest podstawą dla podjęcia działań w kształtowaniu zintegrowanych produktów turystycznych, wykorzystujących (i działających na ich rzecz) elementy dziedzictwa kulturowego, aktywność instytucji kultury oraz skoncentrowane wokół tych instytucji przemysły kultury.

Strategicznymi obszarami w okresie programowania 2004–2013 są:

- promocja czytelnictwa i wsparcie sektora książek i wydawnictw.
- ochrona dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie ochrona i rewaloryzacja zabytków.
- rozwój szkolnictwa artystycznego, w tym rozbudowa i modernizacja infrastruktury oraz unowocześnianie programów edukacji artystycznej i dostosowanie ich do rynku pracy.
- wzmocnienie efektywności działania i roli instytucji artystycznych w kreowaniu sfery kultury, w tym i promocji polskiej twórczości artystycznej.
- stworzenie systemu wspierania współczesnej twórczości artystycznej, stworzenie instytucji zajmujących się jej dokumentowaniem, gromadzeniem i udostępnianiem.
- Zwiększenie samodzielności instytucji kultury, także w znaczeniu ekonomicznym oraz wyposażenie ich w odpowiednie narzędzia finansowe, wpłynie pozytywnie na ich efektywność i konkurencyjność na rynku usług kulturalnych oraz na samodzielność programową.
- Rolą Ministra Kultury oraz jednostek samorządu terytorialnego jest motywowanie społeczności do partycypacji w funkcjonowaniu sfery kultury, w tym do

dobrowolnego udziału w finansowaniu instytucji i wydarzeń kulturalnych oraz twórców za pomocą stworzonych narzędzi podatkowych. W tym celu Minister Kultury i samorządy powinny rozszerzyć obowiązki odpowiednich komórek swoich urzędów w zakresie promocji społecznej odpowiedzialności obywateli za kulturę (wspólne kampanie promocyjne, powstawanie społecznych paneli eksperckich i ciał doradczych związanych z możliwością pozyskania dodatkowych funduszy na kulturę w regionach).

- W związku z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej w równym stopniu zadaniem Ministra Kultury, jednostek samorządu terytorialnego i instytucji kultury staje się pozyskanie środków na kulturę z funduszy strukturalnych oraz innych środków Unii Europejskiej. W tym celu Minister Kultury i jednostki samorządu i instytucji kultury powinny zapewnić odpowiednie środki na wkład własny do projektów realizowanych w sferze kultury.

Założenia do Narodowej Strategii Rozwoju Kultury zostały poddane publicznej dyskusji z udziałem przedstawicieli środowisk twórczych, jednostek samorządu terytorialnego i partnerów społecznych. Strategia została uzupełniona o wnioski z tej dyskusji i zostanie przedstawiona do zatwierdzenia przez Radę Ministrów jako program działań na lata 2004–2013. Strategia zawiera działania instytucjonalne, organizacyjne, prawne, finansowe i kontrolne, wraz ze wskazaniem jednostek odpowiedzialnych za realizację tych zadań oraz potrzeb finansowych Ministra Kultury do realizacji strategii i źródła ewentualnego pochodzenia pozostałych środków. Integralną częścią strategii są narodowe programy kultury: „Promocja czytelnictwa i rozwój sektora książki”, „Rozwój instytucji artystycznych na lata 2004-2013”, „Wspieranie debiutów i rozwój szkół artystycznych Maestria na lata 2004-2013” oraz „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego”.

4.1.3 KONCEPCJA PRZESTRZENNEGO ZAGOSPODAROWANIA KRAJU 2030r.

W szczególności ważne są zadania wskazane w celu 4 i celu 6 KPZK - w odniesieniu do projektowanego Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2013- 2016

Cel 4. Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski.

Kierunki działania:

4.1. Integracja działań w zakresie funkcjonowania spójnej sieci ekologicznej kraju jako podstawa ochrony najcenniejszych zasobów przyrodniczych i krajobrazowych

4.3. Wprowadzenie gospodarowania krajobrazem zgodnie z zapisami europejskiej konwencji krajobrazowej

Cel 6. Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego

Zakres: Uwzględnienie zagadnienia ochrony krajobrazu przyrodniczego i kulturowego w procesach rozwoju regionów

4.2. STRATEGICZNE CELE POLITYKI WOJEWÓDZTWA I POWIATU W ZAKRESIE OPIEKI NAD ZABYTKAMI.

4.2.1. STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO DO ROKU 2020.

Jedną z najważniejszych sfer działań województw samorządowych jest programowanie rozwoju. Realizacja tych działań odbywa się poprzez opracowanie strategii rozwoju województwa i programów wojewódzkich. Na podstawie strategii prowadzona jest polityka rozwoju województwa. Określać ma ona uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju województw. Ustawa o zagospodarowaniu przestrzennym zobowiązuje sejmiki województw do ustalenia strategii rozwoju województw. "Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020" jest dokumentem opracowanym przez Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego a przyjęty przez przyjęta przez Sejmik Województwa Mazowieckiego uchwałą z dnia 29 maja 2006 roku. Kwestie ochrony dziedzictwa kulturowego i dóbr kultury „Strategia” traktuje bardzo ogólnikowo. W części opisowej, w punkcie dotyczącym kultury i dziedzictwa kulturowego zostały wymienione najbardziej charakterystyczne obiekty miast Mazowsza, które decydują o jego charakterze kulturowym. Problemy związane z zabytkami i dziedzictwem kulturowym dotyczą przede wszystkim :

a) złego stanu technicznego zabytków

b) postępującej eliminacji zabudowy drewnianej z krajobrazu Mazowsza

Zamierzeniami Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego w zakresie kultury i turystyki są promocja i zwiększanie atrakcyjności turystycznej regionu w oparciu o walory środowiska naturalnego i dziedzictwa kulturowego oraz kształtowanie tożsamości regionu a także kreowanie i promocja jego produktu.

Celem działań promocyjnych jest budowanie trwałego i stabilnego wizerunku Mazowsza, którego dynamiczny rozwój oparty jest na wysokich walorach kulturowych materialnych i niematerialnych oraz przyrodniczych. Wymiernym efektem prowadzonej promocji będzie, zwiększenie wartości turystycznych regionu oraz aktywizacja obszarów wiejskich.

W tym celu podjęte zostaną następujące działania:

- wzmocnienie dotychczasowych kierunków działań samorządu propagujących zasoby dziedzictwa kulturowego oraz rozwój kultury w regionie.
- rewitalizacja zespołów zabytkowych i wykorzystanie ich do rozwoju funkcji turystycznych.
- wsparcie tworzenia lokalnych parków kulturowo-historycznych wokół istniejących zabytków architektury umożliwiających rozwój funkcji turystycznych.
- rozwój sieci szlaków turystycznych w obrębie województwa mazowieckiego, w tym sieci dróg o znaczeniu turystycznym, szlaków i ścieżek rowerowych oraz ich włączenie do sieci w sąsiednich województwach.

Główne zamierzenia strategiczne dotyczące turystyki i kultury obejmują:

- promowanie turystyki i sportów wodnych poprzez wyznaczenie i utrzymanie szlaków wodnych, rozwój żeglugi rzecznej oraz zaplecza towarzyszącego np. porty, przystanie, stacje, ośrodki turystyki wodnej.
- rozwijanie zintegrowanego systemu promocji i informacji turystycznej.
- utworzenie, we współpracy z samorządami lokalnymi, regionalnej sieci obsługi ruchu turystycznego, dostarczającej autoryzowanej oferty turystyczno-wypoczynkowej dla różnych segmentów rynku turystyki i wypoczynku w regionie.
- tworzenie dogodnych warunków do rozwoju kompleksów wypoczynkowych, rekreacyjnych i balneologicznych wraz z zakładami geotermalnymi oraz ich promocja.
- promocja wartości turystycznych regionu przy użyciu reklamy i upowszechniania wiedzy we współpracy z organizatorami turystyki.
- promowanie bogactwa Kampinoskiego Parku Narodowego, parków krajobrazowych, unikalnych tradycji: kurpiowskich, łowickich, podlaskich, kołbielskich oraz innych, czemu służyć będą organizowane wystawy twórczości regionalnej.
- wspieranie inicjatyw mających na celu promocję działalności sprzyjającej integracji Mazowsza, jako regionu o bogatej historii, wartościach przyrodniczych i wyrazistej tożsamości.
- wspieranie działalności Biura Przedstawicielskiego Województwa Mazowieckiego w Brukseli, które umożliwia efektywną promocję Mazowsza w Unii Europejskiej.
- zorganizowanie Regionalnej Organizacji Turystycznej oraz lokalnych organizacji turystycznych.

- powołanie Centrum Folklorystycznego skupiającego najciekawsze i unikalne wytwory kultur regionalnych.
- wydawanie publikacji promocyjnych oraz kreowanie pozytywnego wizerunku regionu w mediach.

Kształtowanie tożsamości regionu oraz kreowanie i promocja jego produktu regionalnego, w założeniach strategii przyczyni się do budowania i wzmacniania tożsamości, atrakcyjności i promocji regionu w wymiarze krajowym i europejskim.

W związku z tym zostaną podjęte następujące działania polegające na:

- utworzenie instytucjonalnych ram, np. za pomocą regionalnego systemu certyfikacji, dla wspierania rozwoju marek regionalnych (np. tradycyjnych produktów żywnościowych czy produktów turystycznych).
- wspieraniu organizacji i stowarzyszeń regionalnych i lokalnych, które nie tylko kultywują wartości tradycyjne, ale również kreują aktywne postawy społeczne, lokalny patriotyzm, a także integrują społeczności lokalne w dostosowywaniu się do nowych warunków społeczno-gospodarczych.
- ochronie i promocji, którymi powinny zostać objęte zespoły urbanistyczne i dziedzictwo drewniane (w tym miejscowości o charakterystycznej unikalnej drewnianej zabudowie letniskowej położonej wzdłuż tzw. linii otwockiej), cenne krajobrazy kulturowe wsi i małych miast.
- promocji unikalnych zabytków architektury, miejsc pamięci narodowej oraz zamieszkania i pobytu wielkich twórców identyfikujących się z regionem.
- wspieraniu rozwoju dziedzin nauki, w tym humanistycznych, mających istotny wpływ na zachowanie i popularyzację dziedzictwa kulturowo-historycznego Mazowsza.
- kreowaniu regionalnych ośrodków tożsamości kulturowej.
- pielęgnowaniu i kultywowaniu lokalnych tradycji i zwyczajów, znajomości historii regionu.
- wprowadzeniu zintegrowanego systemu informacji kulturalnej, promującego dziedzictwo kulturowe i tradycję, funkcjonującego jako portal internetowy, dzięki któremu podawane będą informacje o wydarzeniach kulturalnych, wystawach, targach regionalnych, krajowych i zagranicznych promujących Mazowsze.

- promocji odrębności historyczno-kulturowej Mazowsza, nurtów kultury ludowej i wysokiej, dążąc do zahamowania pogłębiającej się dysproporcji między nimi poprzez aktywne wsparcie ośrodków i środowisk lokalnych, a także poprawę dostępu do kultury skupionej w Warszawie dla ludności spoza stolicy.
- organizowaniu okolicznościowych i stałych imprez lokalnych (targów, festiwali, konkursów),
- podjęciu szerszych działań promocyjnych wśród regionów polskich i europejskich.
- prezentowaniu szerokiej oferty związanej z kulturą regionu (obrzędy, rękodzieło, tradycje, kapele i zespoły folklorystyczne) oraz opracowanie katalogu ofert produktów regionalnych.
- ekspozycji regionalnych produktów ekologicznych i turystycznych, uwzględniających lokalne tradycje (przykładowo palmy kurpiowskie, wycinanki kołbielskie, czy strój łowicki), związanych z krajobrazem (wierzba, bocian) lub kulturą (Chopin i Żelazowa Wola).
- upowszechnianiu wiedzy o regionie poprzez organizowanie seminariów, debat, dyskusji oraz imprez .

4.2.2. REGIONALNY PROGRAM OPERACYJNY WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO NA LATA 2007- 2013.

W dokumencie tym zwrócono uwagę na powiązanie dziedzictwa kulturowego z turystyką oraz nowoczesnymi mediami, które mogą pomóc w rozwoju turystyki kulturowej(tworzenie szlaków turystycznych w oparciu o zrewitalizowane zabytki, tworzenie baz informacji internetowej, centrów informacji turystycznej.

1. Priorytet VI: Wykorzystanie walorów naturalnych i kulturowych dla rozwoju turystyki i rekreacji.

Cel główny: Wzrost znaczenia turystyki jako czynnika stymulującego rozwój społeczno-gospodarczy regionu.

Cel szczegółowy:

- Poprawa oferty kulturalnej i wzrost dostępności kultury.
- Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego.
- Rozwój infrastruktury kulturalnej.

Obecnie przygotowany jest projekt Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego na lata 2014- 2020.

4.2.3. PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO.

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego został uchwalony 7 czerwca 2004 r. przez Sejmik Województwa Mazowieckiego.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa stanowi podstawowy dokument wyznaczający cele i kierunki rozwoju regionu w układzie przestrzennym. Jest planem o charakterze regionalnym, stanowiącym pomost między planowaniem krajowym, a planowaniem miejscowym, Dokument zawiera uwarunkowania zewnętrzne i wewnętrzne rozwoju województwa mazowieckiego, cele oraz kierunki zagospodarowania przestrzennego, w tym inwestycje celu publicznego o charakterze ponadregionalnym.

Plan zagospodarowania przestrzennego stanowi wykładnię polityki przestrzennej województwa. Podstawowym celem tej polityki jest stworzenie warunków do osiągnięcia spójności terytorialnej oraz trwałego i zrównoważonego rozwoju poprawy życia oraz zwiększenia konkurencyjności regionu.

Głównym celem planu jest określenie polityki przestrzennej Mazowsza polegającej na ustaleniu zasad organizacji struktury przestrzennej województwa w zakresie: podstawowych elementów sieci osadniczej, rozmieszczenia infrastruktury technicznej i społecznej, wymagań dotyczących ochrony środowiska przyrodniczego i kulturowego.

Celem polityki planu w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego jest kształtowanie tożsamości kulturowej Mazowsza. Polityka ta jest adresowana przede wszystkim do rejonów miast i miejscowości charakteryzujących się najcenniejszymi układami urbanistycznymi, wartościami krajobrazowymi, tradycją historyczną i zabytkowymi obiektami architektonicznymi. Efektem tej polityki jest postulat objęcia ochroną prawną cennych krajobrazów kulturowych; krajobrazu kulturowego wsi i małych miast; zespołów budownictwa drewnianego; ośrodki tożsamości regionu; układów ruralistycznych i urbanistycznych; miejsc pamięci narodowej.

W sferze kultury niematerialnej polityka województwa będzie realizowana przez: propagowanie wiedzy o regionie i małych ojczyznach; pielęgnowanie odrębności kulturowej i wspieranie tożsamości ludowej; promowanie walorów kulturowych regionu oraz regionalnego folkloru poprzez różne formy organizacji imprez folklorystyczno-kulturowych oraz informowanie w mediach i wydawnictwach docierających do szerokiej rzeszy odbiorców; edukację w zakresie historii regionu i jego tożsamości kulturowej; wykorzystanie

nowoczesnych technologii do zwiększenia możliwości edukacyjnych zapoznania się z dorobkiem kultury regionalnej i spuścizny kulturowej.

4.2.4. WOJEWÓDZKI PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2012-2015.

Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2012-2015 opracował Zespół powołany przez Marszałka Województwa Mazowieckiego Zarządzeniami nr 43/11 i 98/11. Dokument został przyjęty przez Sejmik Województwa Mazowieckiego uchwałą nr 42/12 z dnia 12.03.2012 r.

Założeniem strategicznym programu jest: ***Zachowanie regionalnej przestrzeni kulturowej i kultywowanie tradycji jako podstawa budowania tożsamości kulturowej regionu i kształtowania postaw społecznych w sferze opieki nad zabytkami oraz wykorzystania dziedzictwa dla rozwoju regionu***

W ramach programu określono cztery cele operacyjne, oraz szereg konkretnych zadań przypisanych poszczególnym działaniom.

Cele operacyjne i kierunki działań:

1/ Ochrona i zachowanie materialnego i niematerialnego dziedzictwa regionu

- ochrona zabytków ruchomych,
- ochrona zabytków nieruchomych,
- ochrona zabytków archeologicznych,
- ochrona, dokumentacja i popularyzacja zasobów o szczególnej wartości decydujących o specyfice regionu (najcenniejszych i charakterystycznych),
- ochrona i kreowanie krajobrazów kulturowych zachowujących tożsamość kulturową i walory krajobrazowe, w tym komponowanych ciągów zieleni,
- kształtowanie i ochrona przestrzeni historycznych miast i wsi,
- rewitalizacja historycznych ośrodków życia kulturalnego,
- pielęgnowanie tradycji i lokalnego folkloru w powiązaniu z zasobami dziedzictwa materialnego,
- popularyzacja i zwiększanie dostępności do zasobów dziedzictwa

2/ kształtowanie tożsamości regionalnej.

- utrwalanie i kształtowanie świadomości mieszkańców o historii i zasobach dziedzictwa kulturowego, w tym regionalnego i lokalnego oraz budowanie i pielęgnowanie wrażliwości na bogactwo przestrzeni kulturowej,
- kształtowanie regionalnej dumy w oparciu o zabytki architektury i budownictwa,
- krajobraz kulturowy, wydarzenia historyczne oraz działalność wybitnych osób,
- wykorzystanie pamięci historycznej i zasobów dziedzictwa do integracji mieszkańców i stymulowania rozwoju - tworzenie przestrzennych ciągów inicjatyw,
- kreowanie ośrodków budowania tożsamości kulturowej regionu (w ramach pasm turystyczno-kulturowych oraz wskazanych w PZPWM),
- promocja walorów kulturowych regionu.

3/ wzrost społecznej akceptacji dla zasobów dziedzictwa kulturowego regionu.

- stymulowanie działań służących ochronie obiektów zabytkowych i promowanie najlepszych przykładów takich działań,
- edukacja społeczeństwa w zakresie praw i obowiązków dotyczących opieki nad zabytkami,
- stymulowanie i intensyfikacja współpracy pomiędzy sektorem publicznym, prywatnym i pozarządowym w działaniach na rzecz edukacji, promocji, podniesienia świadomości o zasobach i potrzebie zachowania dziedzictwa regionu

4/ efektywne zarządzanie zasobami dziedzictwa kulturowego regionu oraz kreowanie pasm turystyczno-kulturowych.

- wspieranie podmiotów posiadających w swoich zasobach znaczną liczbę zabytków w działaniach służących efektywnemu zarządzaniu obiektami zabytkowymi,
- stymulowanie wykorzystania dziedzictwa kulturowego w obszarze przemysłów kultury i czasu wolnego,
- kształtowanie pasm turystyczno-kulturowych,
- kreowanie produktów turystyki kulturowej w parciu o tradycje historyczne,
- wykorzystanie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju lokalnego i regionalnego poprzez organizację wydarzeń kulturalno-historycznych w miejscach zabytkowych,

- adaptacja obiektów zabytkowych dla współczesnych funkcji kulturalnych, turystycznych i edukacyjnych,
- propagowanie korzyści płynących z wykorzystania dziedzictwa i krajobrazu kulturowego dla rozwoju regionalnego i lokalnego.

4.2.5 STRATEGIA ROZWOJU POWIATU SZYDŁOWIECKIEGO (aktualizacja z 2012 r.)

W dokumencie szczegółowo został scharakteryzowany powiat szydłowiecki. Zostały również przedstawione znaczne walory przyrodnicze i kulturowe- zabytki szydłowieckie, zespół dworsko- parkowy w Orońsku, pałac Odrowążów i muzeum techniki w Chlewiskach.

Jednym z celów strategicznych jest: „Wzrost spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej powiatu w warunkach zrównoważonego rozwoju”.

Celami pośrednimi są:

- Środowisko, Ochrona przyrody, zapobieganie zagrożeniom
- Wykorzystanie walorów naturalnych i kulturowych dla rozwoju turystyki i rekreacji.

Działania w ramach w/w celów to m.in.:

- rozwój turystyki
- ochrona dziedzictwa kulturowego powiatu
- Powiat Szydłowiecki turystyczną bramą Południowego Mazowsza

W Strategii nie wymieniono zabytków z terenu gminy Jastrząb.

4.2.6. PROGRAM OCHRONY ŚRODOWISKA I POWIATOWY PLAN GOSPODARKI ODPADAMI DLA POWIATU SZYDŁOWIECKIEGO NA LATA 2009- 2012(z uwzględnieniem lat 2013 -2016)

W dokumencie zostały opisane szczegółowe warunki przyrodnicze i ekologiczne powiatu, w tym także zasoby przyrodnicze gminy Jastrząb:

- 1 pomnik przyrody ożywionej - dąb szypułkowy o średnicy 205 cm (na wysokości 1,3 m), znajdujący się na środku skweru w centralnej części miejscowości Jastrząb
- południowa części gminy należy do Obszaru Chronionego Krajobrazu „Lasy przysusko-szydłowieckie” o powierzchni 43,580 ha,

Na terenie gminy przewidywane są do objęcia ochroną prawną dwa stanowiska dokumentacyjne:

- odstonięcie geologiczne „Łom Podolszański”, -nieczynny kamieniołom wglębny piaskowców szydłowieckich w Śmitowie,
- źródło „Bełk” – źródło podzboczowe znajdujące się we wsi Śmitów.

Niewielka południowa część terenu gminy należy do obszaru, który w krajowej sieci ekologicznej „EKONET-POLSKA” należy do systemu przyrodniczego o znaczeniu krajowym.

Planowane są działania priorytetowe w obszarze ochrony przyrody:

- zwiększenie lesistości powiatu,
- ochrona i zagospodarowanie terenów cennych przyrodniczo np. ścieżki przyrodnicze i historyczne,
- wspieranie finansowe inwestycji ekologicznych z powiatowego funduszu ochrony środowiska i gospodarki wodnej,
- likwidacja „dzikich” wysypisk,
- rozwój agroturystyki.

4.2.7. LOKALNA STRATEGIA ROZWOJU DLA LOKALNEJ GRUPY DZIAŁANIA „NA PIASKOWCU” NA LATA 2007- 2013

LGD obejmuje wszystkie gminy powiatu szydłowieckiego oraz gminę Borkowice w powiecie przysuskim. W przedmiotowym dokumencie został scharakteryzowany szczegółowo teren działania LGD, opisano uwarunkowania historyczne. Wymieniono najcenniejsze obszary przyrodnicze, obiekty zabytkowe, cykliczne imprezy kulturalne oraz placówki muzealne. Nie odnotowano zabytków z terenu gminy Jastrząb oraz wydarzeń kulturalnych.

Jednym z głównych celów strategicznych jest: „Wysoka atrakcyjność turystyczna obszaru objętego strategią, umożliwiająca czerpanie dochodów z szeroko rozumianej obsługi ruchu turystycznego”

Cel szczegółowy: „poprawa jakości szeroko sportowej i wodnej rozumianej infrastruktury turystycznej”

W ramach w/w celu:

- Budowa, rozbudowa lub modernizacja: ścieżek rowerowych, szlaków turystycznych, miejsc wypoczynkowych, obiektów małej architektury i innych przedsięwzięć w dziedzinie infrastruktury turystycznej w tym: kulturalnej, rekreacyjnej,

- Odbudowa, renowacja, remont lub oznakowanie obiektów wpisanych do rejestru lub objętych ewidencją zabytków.

5. STRATEGICZNE CELE POLITYKI GMINY W ZAKRESIE OPIEKI NAD ZABYTKAMI

5.1 STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY JASTRZĄB Z 2000 R.

W części dot. uwarunkowań rozwoju uwzględniono charakterystykę gminy, w tym środowisko kulturowe. Przedstawiono rozwój osadnictwa w Jastrzębiu. Wskazano kościół parafialny- jako wpisany do rejestru zabytków. Wymieniono dwa inne cenne zabytki: cmentarz rzymsko katolicki w Jastrzębiu i dwór w Śmiłowie. Poza tym omówione zostały walory przyrodnicze.

W etapie II (Kierunki i polityka zagospodarowania przestrzennego) przedstawiono ochronę środowiska kulturowego. Przede wszystkim ochronie podlegają zabytki wpisane do rejestru zabytków oraz stanowiska archeologiczne.

W ramach układu architektoniczno-krajobrazowego ochronie w procesach inwestycyjnych powinny podlegać następujące elementy:

- historyczny układ komunikacyjny miejscowości złożony z placów, ulic i przejść,
- linie pierzei poprzez zachowanie wartościowych obiektów historycznych; dążenie do uzupełnienia pierzei zabudową o gabarytach i formie architektonicznej dostosowanych do zachowanej historycznej zabudowy,
- charakterystyczne cechy architektury budynków poprzez preferowanie tradycyjnych rozwiązań materiałowych np. piaskowiec),
- ekspozycja sylwety miejscowości Jastrząb (zwłaszcza ekspozycja kościoła),
- rola kościoła parafialnego jako dominanty przestrzennej i wysokościowej.

6. CHARAKTERYSTYKA ZASOBÓW I ANALIZA STANU DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY JASTRZĄB

6.1.CHARAKTERYSTYKA GMINY JASTRZĄB

Gmina Jastrząb jest gminą wiejską. Usytuowana jest w południowo -zachodniej części województwa mazowieckiego, we wschodniej części powiatu szydłowieckiego Sąsiaduje z gminami: Szydłowiec, Mirów, Orońsko, Wierzbica (w powiecie radomskim) i Skarżysko Kościelne (w powiecie Skarżysko- Kamienna). Na terenie gminy znajduje się 13 sołectw: Gąsawy Plebańskie, Gąsawy Rządowe, Gąsawy Rządowe-Niwy, Jastrząb (siedziba gminy), Kolonia Kuźnia, Kuźnia, Lipienice Górne, Lipienice Dolne, Orłów, Nowy Dwór, Śmiłów, Wola Lipieniecka Mała, Wola Lipieniecka Duża. Pod względem komunikacyjnym największe znaczenie dla gminy Jastrząb ma droga krajowa nr 7 Warszawa- Radom- Kielce – Kraków oraz droga wojewódzka nr 727 Klwów- Przysucha- Szydłowiec Wierzbica. Gmina Jastrząb jest gminą rolniczą. Jej obszar wynosi 5479 ha, z czego 78,2 % stanowią użytki rolne. Gospodarstwa rolne są małe i indywidualne, posiadają średnio 3,75 ha. Teren Gminy znajduje się na obszarze granicznym Równiny Mazowieckiej i Przedgórze Iłżeckiego, wchodzącego w skład Wyżyny Kielecko- Sandomierskiej. Występują wysoczyzny do 247 m n.p.m., głównie w części południowej w ramach Garbów Szydłowieckich, Progu Szydłowieckiego i Progu Wapieni Górnajurajskich. W gminie występują złoża piaskowców. Dominują piaskowce drobno i średnioziarniste. Cztery występują w Śmiłowie. Lasy i grunty leśne stanowią 9,9 % powierzchni ogólnej gminy. Największe skupiska lasów występują w sołectwach: Gąsawy Rządowe, Gąsawy Plebańskie, Kuźnia i Wola Lipieniecka. W dolinach rzecznych występują zbiorowiska szuwarowo- torfowiskowe. Elementy przyrody objęte ochroną prawną: pomnik przyrody ożywionej - dąb szypułkowy o średnicy 205 cm (na wysokości 1,3 m), znajdujący się na środku skweru w centralnej części miejscowości Jastrząb. Południowa części gminy należy do Obszaru Chronionego Krajobrazu „Lasy przysusko-szydłowieckie” o powierzchni 43,580 ha w ramach krajowej sieci ekologicznej „EKONET-POLSKA”, która należy do systemu przyrodniczego o znaczeniu krajowym. Gmina Jastrząb to teren zlewni Radomki i Iłżanki. Prawym dopływem Radomki jest rzeka Szabasówka i jej lewy dopływ Śmiłówka. Przez teren gminy biegną 3 szlaki rowerowe,

oznakowane: granatowy nr 6, purpurowy nr 9, zielony nr 7, gdzie atrakcjami m.in. są wyrobiska skalne. Gmina Jastrząb należy do Lokalnej Grupy Działania „Na piaskowcu”.

6.2. RYS HISTORYCZNY GMINY JASTRZĄB

Historia administracyjna Gminy Jastrząb

W okresie I Rzeczypospolitej teren gminy Jastrząb położony był na terenie ziemi sandomierskiej i w powiecie radomskim, utworzonym w 2 połowie XIV w. w okresie reform administracyjnych Kazimierza III Wielkiego. Województwo Sandomierskie powstało w 1472 r. i istniało do roku 1772. Po III rozbiorze Polski teren gminy znalazł się w granicach Królestwa Galicji i Lodomerii jako ziemie Galicji Zachodniej. Po bitwie pod Raszynem, 19 kwietnia 1809, ziemie Galicji Zachodniej włączone zostały do Księstwa Warszawskiego i Jastrząb znalazł się w departamencie radomskim i powiecie radomskim. W okresie zaborów przedmiotowe terytorium dzisiejszej przynależało administracyjnie do Królestwa Polskiego i guberni radomskiej oraz gminy Mirów (do 1870 r.) a następnie gminy Rogów. Po odzyskaniu niepodległości w 1918 r. gmina Rogów weszła w skład województwa kieleckiego nowo odrodzonego państwa. W czasie II wojny światowej Jastrząb należał do Generalnej Guberni. Po 1945 r. Jastrząb należał administracyjnie nadal do gminy Rogów. W 1973 r., po reformie administracyjnej, powstała gmina Jastrząb w województwie radomskim. Gmina ta po 1999 r. weszła w skład województwa mazowieckiego w powiecie szydłowiecki

Historia Jastrzębia

Historia Jastrzębia sięga 1 poł. XV stulecia kiedy to biskup krakowski Wojciech Jastrzębiec na terenie dóbr biskupich przy trakcie z Łży do Skrzynna założył osadę (1422 r.). Już w pięć lat później, w związku z szybkim rozwojem i dzięki staraniom biskupa krakowskiego kolejnego Zbigniewa Oleśnicki Jastrząb otrzymał prawo lokacyjne tzw. magdeburskie. Od nazwiska założyciela Jastrząb dostała nazwę i herb, które stanowią insygnia władzy biskupiej (mitra i pastorał) na czerwonym tle. Jastrząb uzyskał prawo targu i jarmark potwierdzone przez kolejnych władców polskich: Władysława Jagiełło w 1427 r., Zygmunta I Starego

w 1526 r., Zygmunta II Augusta w 1548 i 1549 r. Pierwsza połowa XVI w. to okres bujnego rozwoju miasta. Rozwijała się tutaj metalurgia dzięki wydobyciu rud żelaza i piaskowca. Powstały dwie huty żelaza Śmiłowska i Lipienicka. W okresie panowania Jagiellonów Jastrzęb znany był z wód mineralnych z dużą zawartością żelaza. Kolejne przywileje lokacyjne zostały potwierdzone przez Stefana I Batorego w 1578 r. 2 poł. XVII w. to okres upadku znaczenia miasta. Potop szwedzki i następnie wojna północna spowodowały zniszczenie miasta. Przełom XVII i XVIII w. przyniósł chwilowy okres prosperity, który umocniony został przywilejami targowymi Jana III Sobieskiego w 1683 r. i Stanisława Augusta Poniatowskiego w 1776 r. Przyniósł także zmianę własności, przejęli go bowiem na własność królowie polscy. Wiek XIX przyniósł zniszczenia miasta wskutek pożarów. Po III rozbiórce Polski znalazł się w orbicie wpływów rosyjskich. W 1820 roku w miasteczku żyło 406 chrześcijan, 128 Żydów. Było tu 80 domów drewnianych i jeden murowany. Represje popowstaniowe 1863 r. dotknęły Jastrzęb. W 1869 r. decyzją cara Aleksandra II zamieniony został na osadę i włączony do gminy Rogów. Ożywienie gospodarcze nastąpiło po roku 1885, kiedy przez osadę poprowadzono linię kolejowa z Dębina przez Radom do Dąbrowy.

6.3. CHARAKTERYSTYKA KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY JASTRZĄB

W krajobrazie kulturowym gminy nie występują zabytki o wartościach ponadregionalnych. Jednakże jest kilka obiektów, które posiadają duże znaczenie regionalne i lokalne. Najważniejszym elementem krajobrazu jest miejscowość Jastrzęb. Posiada walory krajobrazowe i ekspozycyjne. Posiada dość czytelny układ urbanistyczny i komunikacyjny. Układ miasta jest prosty, ukształtował się w wyniku uregulowania późnośredniowiecznej osady typu wiejskiego z placem targowym, późniejszym rynkiem, gdzie część południową stanowił trakt z Iłży na Skrzywno. W Jastrzębiu znajduje się jedyny zabytek wpisany do rejestru zabytków. Na wzgórzu, w kierunku wschodnim od rynku usytuowany jest kościół parafialny p.w. św. Jana Chrzyciela, wzniesiony z miejscowego piaskowca w 1677 r., przebudowany w latach 1909- 28. Ta świątynia odznacza się jako jedyna w regionie zastosowaniem form neoromańskich, w tym addycję brył. Ponadto stanowi dominantę w krajobrazie Jastrzębia. Wewnątrz przechowywane jest zabytkowe wyposażenie i elementy wystroju: późnogotyckie i barokowe. Teren kościelny otacza ogrodzenie na planie wieloboku o formie żelaznych, ażurowych przęsł na podmurówce. Brama jest trójosiowa składająca się z piaskowcowych filarów żłobkowanych, środkowych większych, skrajnych niższych,

ze zwieńczeniami w postaci kul. Bramka dwuskrzydłowa oraz furty są żelazne, ażurowe. Brama i ogrodzenie zostało wykonane w 1903 r.

Na wschód od kościoła przy ul. Jana Pawła II usytuowany jest Cmentarz rzymskokatolicki z 1 poł. XIX w. Posiada plan prostokąta. Zachował się układ przestrzenny i komunikacyjny, z główną aleją biegnącą od bramy wzdłuż cmentarza oraz drugą równoległą do niej. Brama wzniesiona została w 1879 r. Ogrodzenie pochodzi z tego samego czasu. Najstarsze nagrobki w liczbie kilkudziesięciu usytuowane są w sąsiedztwie bramy oraz wzdłuż alei. Prezentują różne typy: głównie krzyże na cokołach, ale też pnie na skałkach, stele, grobowce. Przeważnie wykonane zostały z miejscowego piaskowca. Poziom wykonania niektórych pomników nagrobnych jest wysoki. Pochowani są tutaj okoliczni ziemianie, nauczyciele, mieszczanie i księża. Na uwagę zasługuje grób zmarłego w 1923 roku Edwarda Angiewicza i Sługi Bożego księdza Bolesława Strzeleckiego doktora prawa kanonicznego. Ksiądz Strzelecki został 5 kwietnia 1941 roku aresztowany i wywieziony do Oświęcimia, gdzie zginął. Poświęcona jego pamięci płyta znajduje się na grobowcu rodzinnym. Nie zachował się dawny drzewostan. Cmentarz ten jest ważnym, materialnym dokumentem dziejów miejscowości i parafii. W Jastrzębiu przy Pl. Niepodległości, ul. Jana Pawła II istnieją nieliczne przykłady zabudowy tzw. małomiasteczkowej z 1 poł. XX w. Zewidencjonowane budynki są przeważnie parterowe, z profilowanym gzymsem koronującym, gzymсами podokiennymi oraz wysokimi dachami dwuspadowymi. Zabudowa jest kalenicowa, ale nie jest zwarta. Przy ich budowie wykorzystywano cegłę i piaskowiec. Interesujący jest budynek przy Pl. Niepodległości 50 z charakterystycznym dla okolicy dachem dwuspadowym, czteropołaciowym oraz centralną lukarną. W Jastrzębiu zwłaszcza przy ul. Szydłowieckiej przetrwała zabudowa drewniana. W ewidencji znalazł się jednak jeden budynek drewniany przy ul. Zielonej, który zachował charakterystyczny, oryginalny ganek. Pozostałe domy drewniane w różnym stopniu zostały przekształcone.

Poza Jastrzębiem na uwagę zasługuje budynek dworca kolejowego w Lipienicach z 1 poł. XX w. w stylistyce modernistycznej oraz dwór w Śmiłowie o wartościowej architekturze dworkowej. Jest to obiekt murowano- drewniany, na rzucie prostokątny. Przykryty jest dachem dwuspadowym z naczółkami. Centralnie od frontu usytuowany jest piękny portyk dwukolumnowy, o dekoracyjnie opracowanych kolumnach na wysokich cokołach, żłobkowanych trzonach i kostkowych kapitelach. Na terenie gminy zewidencjonowano kilka obiektów małej architektury: kapliczki (składających się z podstawy, części środkowej dekoracyjnie zwieńczonej z wnęką na figurę i krzyża) oraz jeden krzyż przydrożny z 1 poł. XX w.

Dawna, oryginalna, drewniana i nie przekształcona zabudowa wiejska przetrwała w szczątkowej formie. Zachowały się pojedyncze budynki. Charakteryzują się przede wszystkim prostokątnymi planami, dachami dwuspadowymi (również czteropołaciowymi),

dostawionymi werandami i gankami itp. Domy drewniane zewidencjonowano w Woli Lipienieckiej Małej i Woli Lipienieckiej Dużej. Większość wsi w gminie Jastrząb jest w typie ulicówek.

Nie zewidencjonowano żadnych obiektów techniki.

Gminna Ewidencja Zabytków nie jest dokumentem zamkniętym. Mogą po akceptacji urzędu konserwatorskiego być włączane nowe obiekty uznane za cenne dla historii gmin

6.3.1. ZABYTKI OBJĘTE PRAWNYMI FORMAMI OCHRONY

MIJSCOWOŚĆ	ZABYTEK	WPIS DO REJESTRU
Jastrząb	Kościół parafialny p.w. św. Jana Chrzciciela, 1676-1677, 1909- 1928	nr 554/A/98 z dnia 31.12.1998 r.

Jastrząb, Kościół parafialny p.w. św. Chrzciciela, 1676-77, 1909- 28

Pierwotny kościół drewniany istniał od 1435 r., kiedy przeniesiono parafię z Gąsaw wzniesiony z fundacji Zbigniewa Oleśnickiego, spłonął w 1676 r. Murowany kościół wzniesiono w następnym roku. Przebudowano go w latach 1909- 28 wg projektu arch. Jarosława Wojciechowskiego w stylu neoromańskim, w części zrealizowanego. Z barokowego kościoła zachowały się mury prezbiterium oraz zakrystia od północy. Kościół jest murowany z piaskowca, obłożony okładziną kamienną, jest bazyliką trójnawową na planie krzyża łacińskiego z płytko wyartykułowanym transeptem, podłużnym prezbiterium zamkniętym trójbocznie z przylegającą do niego od północy prostokątną zakrystią. Od zachodu „narteks” otwarty na zewnątrz z przylegającą do niego od północy okrągłą wieżyczką mieszczącą klatkę schodową, a od południa prostokątnym pomieszczeniem. Nawy boczne od zachodu zamknięte wielobocznie. Elewacje kamienne, obiega u góry gzyms kroksztynowy (wszystkie bryły). Fasada charakteryzuje się addycyjnością brył: korpus nawowy zakończony trójkątnym szczytem i rozetą, okrągła wieżyczka od północy zadaszona baniasto, „narteks”- zakończony trójkątnie, z prostokątnym przedłużeniem bryły na południe. Wejście w formie arkady, portal zamknięty łukiem odcinkowym. Elewacje artykułowane otworami okiennymi: prostokątnymi

oraz zakończonymi półokrągło, w części rozglifionymi; otworami wejściowymi z portalami kamiennymi. W elewacjach transeptowych rozety. Na skrzyżowaniu transeptu i nawy usytuowana jest wieżyczka na sygnaturkę. Wnętrze jest otynkowane, polichromowane. Sklepienia są ceglane: w nawie głównej i prezbiterium krzyżowe, w ramionach transeptu kolebkowe, w nawach bocznych i zakrystii kolebkowe z lunetami. Chór muzyczny wsparty na dwóch okrągłych filarach. Korpus nawowy jest jedno przęsłowy, łuk tęczy półkolisty. Filary wydzielające nawę główną na rzucie czteroliścia, przechodzącego w arkady.

6.3.2. ZABYTKI RUCHOME

Jastrzęb, Kościół parafialny p.w. św. Jana Chrzciciela, 1676-77, 1909- 1928

Zabytki ruchome zostały wpisane do rejestru pod nr rej. **91/B/94 z dnia 13.07.1994 r.** Najcenniejsze obiekty to: dwa obrazy przedstawiające Matkę Boską Bolesną i Matkę Boską z Dzieciątkiem z XVI w. Z lat 1676- 77 zachował się portal prowadzący z prezbiterium do zakrystii, w formie profilowanej opaski z uszakami oraz drzwi żelazne również z XVII w., z zamkiem do drzwi. Z innych wartościowych ruchomości należy wymienić: grupę krucyfiksów XVIII- wiecznych, płaskorzeźba – Bóg Ojciec z XVII w., obraz – Chrystus z 1862 r., aut. T. Borkowskiego, płyta nagrobna Anny z Olszewskich Dadzibóg z 1670 r., rzeźba – głowa Jana Chrzciciela z XVII w., dzwon z 1590 r. Funkcje liturgiczne spełniają również zabytkowe naczynia liturgiczne: monstrancja neorokokowa, kielich barokowy. W oknach prezbiterium są witraże aut. R. Rynkiewicza z 1937 r.

Szczegółowy wykaz zabytków ruchomych oraz karty ewidencyjne znajdują się w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków Delegatura w Radomiu.

6.3.3. STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE

Teren gminy Jastrzęb pod względem fizyczno-geograficznym należy do makroregionu Wyżyny Kielecko-Sandomierskiej. Położony jest w obrębie mezoregionu fizjograficznego o nazwie Przedgórze Łżeckie. Jest to obszar denudacyjny o zdegradowanej pokrywie nawarstwień jurajskich (jura dolna, środkowa, górna) oraz utworów czwartorzędowych. Wśród gleb występujących na obszarze gminy przeważają gleby pseudobielicowe wykształcone z piasków gliniastych, gleby brunatne wylugowane i kwaśne, czarne ziemie zdegradowane oraz gleby hydromorficzne (murszowo-torfowe i murszowo-mineralne)

W systemie Archeologicznego Zdjęcia Polski teren gminy znajduje się na 4 obszarach, na których zostały przeprowadzone badania powierzchniowe w latach 1981 -1999r. (patrz tabela)

Numer obszaru AZP	Data przeprowadzenia badań	Nazwisko osoby kierującej badaniami w systemie AZP
* 77-65	1982r.	A. Smoliński
77-66	1981r.	H. Rysiewski
78-65	1998r.	J. Tomala
78-66	1981r. 1999r.	E. Skubicha Z. Lechowicz

* część obszaru AZP oznaczona numerem 77 – 65 leży w granicach administracyjnych gminy Jastrzęb. W czasie badań powierzchniowych AZP tego terenu z roku 1982r. w obrębie wspomnianej gminy nie zewidencjonowano stanowisk archeologicznych.

W obrębie gminy Jastrzęb w ramach realizacji programu prospekcji terenowej Archeologiczne Zdjęcie Polski zewidencjonowano (po weryfikacji) łącznie **14 stanowisk archeologicznych** (badania weryfikacyjne przeprowadzono w listopadzie 2013 r.)

Szczegółowa lokalizacja stanowisk archeologicznych dostępna jest w archiwum Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków Delegatura Radom.

Na obszarze gminy Jastrzęb nie występuje stanowisko archeologiczne posiadające wpis do rejestru zabytków. Nie zewidencjonowano także stanowiska posiadającego tzw. własną formę krajobrazową.

Chronologicznie najstarsze pozostałości osadnictwa pradziejowego na terenie gminy Jastrzęb należy wiązać z epoką paleolitu schyłkowego i czasowymi obozowiskami zakładanymi przez grupy ludności kultury świderskiej (Kolonia Kuźnia stan. 3 , Lipienice stan.1). Kolejną fazą chronologiczną związaną ze śladami bytności ludzkiej odnotowujemy w okresie mezolitu. Utożsamiać je możemy z kulturą komornicką (Kolonia Kuźnia stan.4) i kulturą janisławicką (Lipienice stan.1). Młodsza epokę kamienia (neolit) reprezentują stanowiska (Gąsawy Rządowe stan.1, Jastrzęb stan.2 , Kolonia Kuźnia stan. 2,4 , Lipienice stan.1). Epokę brązu charakteryzują stanowiska osadowe kultury trzcinieckiej i łużyckiej (Gąsawy Rządowe stan.1,2 , Kolonia Kuźnia stan. 2,3) . Okres wpływów rzymskich zewidencjonowano na dwóch stanowiskach kultury przeworskiej (Kolonia Kuźnia stan. 1, 3). Ostatnim okresem z którego pochodzą znaleziska z terenu gminy Jastrzęb jest epoka średniowiecza ze stanowiskiem sepulkralnym (Kolonia Kuźnia stan. 3) i osadowym (Jastrzęb stan.1). Dostyc zastanawiające jest bardzo ubogie nasycenie osadnictwem w czasach nowożytnych. W czasie badań AZP odnotowano tylko jedno stanowisko przypadające na ten okres dziejowy (Jastrzęb stan.3)

W chwili obecnej największe zagrożenie dla stanowisk archeologicznych występujących na obszarze gminy Jastrzęb stanowi działalność człowieka związana z rolnictwem oraz zabudową siedliskową. Orka wzmacnia działania erozyjne w glebie, co zdecydowanie przyspiesza procesy destrukcyjne w obrębie ewentualnych stanowisk archeologicznych. Następnym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych jest działalność detektorystów oraz tzw. „poszukiwaczy skarbów”. Ich proceder wywiera ogromny, negatywny wpływ na obiekty zabytkowe, powodując spustoszenie wśród nawarstwień kulturowych danego stanowiska jak również pozbawiając ewentualnych badaczy zabytków, mogących wyjaśniać np. datowanie stanowiska archeologicznego. Ze względu na powyższe, informacje na temat położenia poszczególnych stanowisk powinny być do wglądu tylko dla pracowników urzędu gminy bądź właścicieli terenu na którym zlokalizowano stanowisko archeologiczne.

Kolejnym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych i zalegających tam warstw kulturowych, obiektów archeologicznych oraz wszelkich pozostałości pradziejowej egzystencji człowieka, są wielkie inwestycje liniowe (np. autostrady, drogi, gazociągi itp.). Przedsięwzięcia takie stanowią zagrożenie dla archeologicznego dziedzictwa kulturowego ale

równocześnie stwarzają szansę na lepsze rozpoznanie, dzięki ratowniczym badaniom archeologicznym, pradziejów danego regionu i niejednokrotnie prowadzą do znacznego podniesienia jego walorów turystycznych dzięki randze dokonanych odkryć. Ważne jest aby wszelkie planowane inwestycje liniowe związane z szerokim zakresem prac ziemnych poprzedzić weryfikacyjnymi archeologicznymi badaniami powierzchniowymi. Konieczność ta jest spowodowana długim czasem jaki minął od przeprowadzenia poprzednich tego typu badań prowadzonych w ramach programu Archeologiczne Zdjęcie Polski. W związku z czym wiele danych dotyczących stanowisk archeologicznych zlokalizowanych w obrębie gminy Jastrzęb mogło ulec zmianie, na skutek działalności człowieka oraz sił natury powodujących ich ciągłe przeobrażenia.

Zgodnie z zapisami ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania zabytki archeologiczne będące, w szczególności: pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyskami, kurhanami, relikdami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej. Natomiast zgodnie z zapisami art. 7 tejże ustawy formami ochrony zabytków są: wpis do rejestru zabytków, uznanie za pomnik historii, utworzenie parku kulturowego, ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

W dniu 5 czerwca 2010 roku weszła w życie ustawa z dnia 18 marca 2010r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie niektórych innych ustaw. Przede wszystkim rozszerzyła ona, wymieniony wyżej katalog form ochrony zabytków. Ponadto, do art. 19 tejże ustawy dodany został ust.1a wskazujący zabytki, których ochrona musi być bezwarunkowo uwzględniona w decyzjach, o których wyżej mowa. Są to zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków i ich otoczenie oraz inne zabytki nieruchome znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków. Prowadzi to do zmiany charakteru prawnego gminnej ewidencji zabytków, traktowanej dotychczas wyłącznie jako materiał informacyjno-dokumentacyjny. Podstawa prawna obligująca do uwzględniania stanowisk archeologicznych w gminnej ewidencji zabytków zawarta jest w zapisach ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 roku. W art. 3 pkt. 4 ustawa definiuje zabytek archeologiczny jako: **zabytek nieruchomy**, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem. Natomiast Art. 22 pkt. 5 tejże ustawy głosi iż: W gminnej ewidencji

zabytków powinny być ujęte: zabytki nieruchome wpisane do rejestru, inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków, inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Wszystkie stanowiska archeologiczne dzięki realizacji programu Archeologicznego Zdjęcia Polski znajdują się w wojewódzkiej ewidencji zabytków.

6.3.4 ZABYTKI W ZBIORACH MUZEALNYCH

Na terenie gminy znajduje się placówka muzealna w formie Izby Regionalnej, mieszcząca się przy Publicznej Szkole Podstawowej w Nowym Dworze. Placówka istnieje od kwietnia 1997r. i gromadzi zabytkowe eksponaty posiadające głównie charakter etnograficzno-historyczny, pochodzące z XIX i XX w. Zabytki archeologiczne z obszaru gminy, pozyskane w czasie stacjonarnych badań wykopaliskowych, sondażowo - weryfikacyjnych, prospekcji powierzchniowej lub przypadkowych odkryć znajdują się w zbiorach działu archeologii Muzeum im. Jacka Malczewskiego w Radomiu.

6.3.5. DZIEDZICTWO NIEMATERIALNE

Dziedzictwo niematerialne gminy Jastrząb wiąże się z odbywającymi się corocznie dożynkami gminnymi, na których to kultywuje się staropolski obrzęd dzielenia się chlebem, prezentację wieńców dożynkowych, a także odbywa się występ zespołów ludowych podtrzymujących lokalną tradycję i folklor.

6.3.6. NAJWAŻNIEJSZE MIEJSCA PAMIĘCI NARODOWEJ

1/ Jastrząb, ul. Plac Niepodległości 5, obok Urzędu Gminy, pod drzewem -"Dąb szypułkowy" który jest pomnikiem przyrody posadzony w 1928 roku.

W formie płyty z kamienia o wymiarach 148 cm 78 cm z 1928 r.. Na płycie Orzeł w koronie i napis „BÓG HONOR OJCZYZNA w dziesiątą rocznicę odzyskania Niepodległości mieszkańcy Osady Jastrząb. Jastrząb dnia 11 listopada 1928 r.” Płyta kamienna zrekonstruowana w 1988 r. (napis był już nieczytelny)

2/ Jastrząb, ul. Jana Pawła II -Cmentarz parafialny rzymsko- katolicki

Mogiła zbiorowa trzech żołnierzy WP, obetonowana murkiem betonowym i ułożona płyta z kamienia o wymiarach 200 cm 220 cm. Płyta kamienna wykonana w 1985 roku ze Śmiłowa. Na płycie wyryty krzyż walecznych i napis „Polegli na polu chwały 1939”.

3/ Jastrzęb, ul. Jana Pawła II cmentarz parafialny rzymsko-katolicki

mogła zbiorowa 4-ch żołnierzy WP z 1938 r. W formie 2 płyt betonowo-lastrykowych i krzyża tzw. rabatka o wymiarach 200 cm 220 cm. Napis na 1 płycie „Dwóch żołnierzy bezimiennych 7-10-1939 r.” Napis na 2 płycie „Bronisław Goryl 7.10.1939 r., Wincenty Jaolach kawalerzysta 7-8.10.1939 r.” „Polegli na polu chwały”. Rabatka została wykonana w 1985 r. a w 2004 r. przeprowadzono remont.

4/Jastrzęb, ul. Jana Pawła II cmentarz parafialny rzymsko-katolicki

Mogła zbiorowa symboliczna 3-ch żołnierzy AK w formie płyty betonowej o wymiarach 200 cm 120 cm z 1973 r. Napis na płycie „Grób symboliczny żołnierzy AK z placówki Jastrzęb pomordowani przez hitlerowców w obozie oświęcimskim : Mieczysław Szczeciński pseud. ZYCH' Marian Warso pseud. „WALDEMAR” Władysław Warso pseud. „ZBIGNIEW” CZEŚĆ ICH PAMIĘCI. Obiekt wykonany został w 1973 r. z inicjatywy ZBOWID.

6.4. STAN ZACHOWANIA I ZAGOSPODAROWANIA ZABYTKÓW ORAZ RODZAJE ZAGROŻEŃ:

Stan zachowania zabytków zewidencjonowanych jest dość dobry z wyjątkiem budynku dworu w Śmiłowie. Problemem jest brak bieżących remontów oraz znalezienie odpowiedniej funkcji dla tego budynku. Dużą wartością tego obiektu jest oryginalna substancja zabytkowa: mury, portyk, stolarka okienna. Kościół parafialny p.w. św. Chrzyciela wymaga bieżących prac remontowo- konserwatorskich. Cmentarz w Jastrzębiu jest uporządkowany, nieprzekształcony. Jednakże w niedostatecznym stanie zachowania znajdują się najstarsze nagrobki. Niektóre wymagają pilnej interwencji konserwatorskiej. Nie zachował się dawny drzewostan.

Kapliczki, figury czy krzyże przydrożne znajdują się w przeważającej większości w niezłym stanie technicznym, poddane opiece lokalnych społeczności.

Obiekty posiadające dawniej pewne wartości zabytkowe, ze względu na ich stan techniczny, grożący bezpośrednim zniszczeniem lub wskazujący na zupełnie zużycie substancji oryginalnej, nie zostały ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków. Najczęściej dotyczyło to wiejskich domów drewnianych z 2 poł. XIX w. i 1 poł. XX w. oraz jednostkowo małomiasteczkowych domów w Jastrzębiu. Inną przyczyną nie włączenia obiektów była ich przebudowa lub modernizacja pozbawiająca je cech zabytkowych. Nie liczone są w takich przypadkach z pierwotną formą, bryłą, detalem architektonicznym. Prace takie dotyczyły przeważnie rozbudowy, przebudowy, docieplenia styropianem, zmiany otworów okiennych i

drzwiowych, obłożenie sidingiem, pokrycie dachów dachówką (w przypadku budynków drewnianych) itp.

Dawna zabudowa wiejska znika z krajobrazu. Pozostałe obiekty (nie przeobrażone), stają się skromnym świadectwem ciągłości historycznej gminy i jej rolniczego charakteru. Sytuacja taka jest związana ze zmianami cywilizacyjnymi, co powoduje przeobrażenia zabudowy, jej kompleksową modernizację, rozbiórkę starych budynków czy brak remontów. Brakuje usankcjonowanych prawnie, zasad budownictwa wiejskiego odnośnie wykorzystywanego materiału, konstrukcji, projektów. Gminy nie posiadają miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, a jeżeli są one opracowywane nie wprowadza się takich zasad. Zewidencjonowane domy, w niewielkiej liczbie zachowały dawny charakter i cechy zabytkowe.

Miejsca pamięci narodowej są na bieżąco porządkowane i odnawiane.

7. PRIORYTETY POLITYKI GMINNEJ W RAMACH PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI ORAZ NIEZBĘDNE DZIAŁANIA W ZAKRESIE ZACHOWANIA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY JASTRZĄB

Głównym priorytetem niniejszego gminnego programu opieki nad zabytkami w zakresie dziedzictwa kulturowego jest: **zachowanie w jak najlepszym stanie zabytków znajdujących się w gminie poprzez współpracę z właścicielami, zdobywaniu środków zewnętrznych na finansowanie prac przy zabytkach, inicjowanie działań społecznych, włączanie zabytków do projektów turystycznych oraz przeznaczenie własnych, systemowych środków- dotacji na prace remontowo- konserwatorskie przy obiektach zabytkowych (nawet w ograniczonej skali)**

Główne działania w ramach priorytetów:

1/ Prowadzenie Gminnej Ewidencji Zabytków:

- dokonywanie przeglądów obiektów z gminnej ewidencji zabytków z udziałem pracowników urzędu konserwatorskiego.
- monitorowanie stanu technicznego obiektów, ujętych w gminnej ewidencji zabytków (szczególnie dworu w Śmiłowie)
- uzupełnianie GEZ o inne obiekty zabytkowe, które zostaną uznane za wartościowe np. kapliczki, krzyże przydrożne, obiekty architektury.
- wyłączenie z GEZ w przypadku np. zniszczenia zabytku, utraty wartości zabytkowych i wydawanie stosownych uchwał w tych sprawach.

- udostępnienie wykazu Gminnej Ewidencji Zabytków mieszkańcom gminy oraz tekstu Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami.
- wyznaczenie osoby zajmującej się sprawami ochrony zabytków i opieki nad zabytkami (znajomość przepisów prawa, współpraca z pracownikami urzędu konserwatorskiego, wiedza na temat zasobów zabytkowych gminy, itp.)

2/ Inwentaryzacja i ewidencja obiektów zabytkowych:

- wsparcie finansowe dotyczące inwentaryzacji obiektów małej architektury (kapliczek i krzyży przydrożnych)
- informowanie właścicieli zabytków o możliwości zewidencjonowania zabytków (wykonania kart ewidencyjnych zabytków ruchomych i nieruchomości) ze środków finansowych Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.
- Opracowanie dokumentacji urbanistycznej dotyczącej Jastrzębia.

3/ Zachowanie zabytków w jak najlepszym stanie:

- zainicjowanie działań administracyjnych zmierzających do zachowania budynku dworu w Śmiłowie.
- opracowanie projektów odnośnie dofinansowania prac konserwatorskich i remontowych przy zabytkach, które są w złym stanie technicznym w ramach Lokalnej Grupy Działania)
- przygotowanie gminnego mechanizmu finansowego mającego na celu dofinansowanie prac przy zabytkach gminnych.
- Bieżąca opieka nad miejscami pamięci narodowej.

4/ Włączenie zapisów gminnego programu opieki nad zabytkami w politykę przestrzenną gminy (miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego). Przede wszystkim istotne jest ustalenie warunków konserwatorskich prac budowlanych na terenie Jastrzębia na podstawie m.in. opracowania urbanistycznego.

5/ Oznakowanie obiektów zabytkowych i określenie zasad ich udostępniania:

- oznakowanie kościoła parafialnego p.w. św. Jana Chrzciciela w Jastrzębiu, tabliczką- obiekt chroniony prawnie- we współpracy ze starostwem powiatowym.
- ustalenie z właścicielami najcenniejszych obiektów zabytkowych zasad ich udostępniania w celach turystycznych (Kościół parafialny, dwór w Śmiłowie)

6/ Promocja i popularyzacja dziedzictwa kulturowego:

- wspieranie istniejącej izby regionalnej oraz działań mających na celu zachowanie tradycji ludowych.
- wprowadzenie do programu zajęć lekcyjnych w szkołach lekcji poświęconych dziedzictwu kulturowemu gminy, powiatu i województwa.
- kształtowanie tożsamości lokalnej poprzez wspieranie istniejących organizacji społecznych i powstawanie nowych, ukierunkowanych na opiekę nad pamiątkami historii, zdobywanie wiedzy historycznej i dzielenie się nią społeczności lokalnej.
- wspieranie i inicjowanie konkursów, wystaw, sesji naukowych odnośnie dziedzictwa narodowego- zorganizowanie wystawy o dziedzictwie archeologicznym regionu opoczyńskiego w placówkach szkolnych znajdujących się na terenie gminy (edukacja regionalna).
- promocja dziedzictwa w gminnej prasie, powiatowej i wojewódzkiej.
- Wydanie małej publikacji na temat dziedzictwa kulturowego gminy.

7/ Ochrona środowiska przyrodniczego jako ważnego elementu krajobrazu kulturowego.

- obejmowanie kolejnych, cennych obiektów przyrodniczych stosownymi formami ochrony.

8/ Turystyka

- zorganizowanie regionalnej imprezy kulturalnej.
- wytyczenie szlaku kulturowego, obejmującego najcenniejsze obiekty zabytkowe, miejsca historyczne

9/ Współpraca władz samorządowych ze służbą ochrony zabytków

- informowanie o zagrożeniach zabytków.
- wymiana informacji formalno- prawnych dotyczących ochrony zabytków.

8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.

Podmiotem formułującym gminny program opieki nad zabytkami jest samorząd Gminy Jastrzęb. Realizacja programu odbywać się będzie poprzez szereg działań władz gminy jak również jednostek podległych i współpracujących zmierzających do osiągnięcia określonych w przedmiotowym dokumencie celów. Program jest skierowany przede wszystkim do społeczności lokalnej dzięki akceptacji i współpracy której realizacja programowych celów będzie mogła mieć szanse powodzenia i w konsekwencji ma jej przynieść wymierne korzyści.

W celu realizacji niniejszego programu opieki nad zabytkami Gminy Jastrzęb wykorzystane zostaną następujące kategorie instrumentów: instrumenty prawne, instrumenty finansowe, instrumenty społeczne, instrumenty koordynacji, instrumenty kontrolne.

Instrumenty prawne

- ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,
- dokumenty wydawane przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego,
- programy określające politykę państwa i województwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego,
- uchwały rady gminy.

Instrumenty finansowe

- dotacje,
- subwencje,
- dofinansowania,
- zachęty finansowe,
- programy operacyjne uwzględniające finansowanie z funduszy UE,
- współpraca z organizacjami pozarządowymi zajmującymi się ochroną zabytków i opieką nad zabytkami.

Instrumenty społeczne

- edukacja z zakresu dziedzictwa kulturowego,
- informacja,
- współdziałanie z organizacjami społecznymi,
- współpraca z sąsiadującymi samorządami dla tworzenia wspólnej subregionalnej polityki.

Instrumenty koordynacji

- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy,
- programy ochrony środowiska,
- programy prac konserwatorskich,
- studia i analizy, koncepcje,
- plany rewitalizacji,
- umowy i porozumienia,
- kontrakty,
- współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi,
- współpraca z diecezją radomską w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami sakralnymi.

Instrumenty kontrolne

- aktualizacja bazy danych dotyczących stanów zachowania obiektów zabytkowych (w ramach ewidencji zabytków),
- monitoring stanu dziedzictwa kulturowego,
- monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego.

9. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.

Zgodnie z zapisami Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami Wójt Gminy ma obowiązek sporządzania co dwa lata sprawozdań z realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami. Sprawozdanie to ma być przedstawione Radzie Gminy.

W celu dokonania oceny Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jastrzęb niezbędne jest prowadzenie monitoringu działań podejmowanych dla realizacji poszczególnych działań określonych w tym programie.

10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakłada na właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych obowiązek finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich robót budowlanych. Jednocześnie wskazuje na możliwość pozyskania środków zewnętrznych w formie dotacji celowej z budżetu państwa na dofinansowanie prac prowadzonych przy zabytkach.

Główne źródła dofinansowania projektów związanych z pracami przy zabytkach, oraz projektów pośrednio związanych z ochroną dziedzictwa to:

- Środki finansowe z budżetu państwa, „Kultura i Ochrona Dziedzictwa Narodowego”, przyznawane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, w ramach

programów ministerialnych- zgodne z art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r;

- Środki z Funduszy Europejskich, dystrybuowane na poziomie krajowym;
- Środki z Regionalnych Programów Operacyjnych, dystrybuowane na poziomie województw;
- Środki z Europejskich programów specjalnych, współpracy transgranicznej
- Środki wojewódzkie, przyznawane przez marszałków województw - zgodne z art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r
- **Środki własne gminy - zgodne z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.**

Informacje na temat zasad i kryteriów dotyczących możliwości pozyskania środków finansowych na zadania związane z ochroną i opieką nad zabytkami znajdują się na następujących stronach internetowych:

- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Promesa Ministra Kultury” www.mkidn.gov.pl
- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Dziedzictwo kulturowe” www.mkidn.gov.pl
- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Infrastruktura kultury” www.mkidn.gov.pl
- Informacje dotyczące programów operacyjnych „Regionalne programy operacyjne” www.interreg.gov.pl
- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Kapitał ludzki” www.mrr.gov.pl
- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Infrastruktura i środowisko” www.mrr.gov.pl
- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Europejska współpraca terytorialna” www.mrr.gov.pl
- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Fundusz dla organizacji pozarządowych” www.funduszngo.pl
- Informacje dotyczące możliwości finansowania przy wykorzystaniu ustawy o partnerstwie publiczno-prywatnym www.partnerstwopublicznoprywatne.info/ustawa_ppp.php
- Informacje dotyczące możliwości pozyskania środków finansowych z funduszu sejmiku wojewódzkiego www.mazovia.pl
- **Informacje dotyczące możliwości pozyskania środków finansowych w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich w latach 2014- 2020 (Rozwój i Odnowa Wsi) www.minrol.gov.pl**
- **Informacje dotyczące możliwości pozyskania środków finansowych w ramach Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich: www.ksow.pl**

Dodatkowe informacje na temat finansowania opieki nad zabytkami można uzyskać na stronie www.nid.pl

BIBLIOGRAFIA

- 1/ Ks. J. Wiśniewski, dekanat radomski, Radom 1911
- 2/ Katalog Zabytków Sztuki w Polsce, T. III, woj. Kieleckie, z.10, pow. radomski, Warszawa 1961
- 3/Gierała Z. – Baśnie, legendy ziemi radomskiej, Kielce 2004
- 4/ Gierała Z. – Opowieści przydrożnych kapliczek. Warszawa 2009
- 5/ Kondracki J. – Geografia regionalna Polski, Warszawa 2001
- 6/Radomskie – alfabet wykopalisk, Radom 1994
- 7/Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich, red. Filip Sulimierski, Bronisław Chlebowski, Władysław Walewski, Warszawa 1880- 1902

Dokumenty

- 1/ Ustawa z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, p. 1568 z dnia 17.09.2003 r, ze zmianami)
- 2/ Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. Nr 80, poz. 717 z późn. zm.)
- 3/ Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. z 2006 roku, Nr 156, poz. 1118 z późn. zm.)
- 4/ Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013
- 5/ Strategia rozwoju województwa mazowieckiego do roku 2020.
- 6/ Regionalny program operacyjny województwa mazowieckiego na lata 2007- 2013.
- 7/ Plan zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego
- 8/ Wojewódzki program opieki nad zabytkami na lata 2012-2015
- 9/ Plan zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego (2004 r.)
- 10/ Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju 2030
- 11/ Strategia Rozwoju Powiatu Szydłowieckiego (aktualizacja z 2012 r.)
- 12/ Program Ochrony Środowiska i Powiatowy Plan Gospodarki Odpadami dla Powiatu Szydłowieckiego na lata 2009- 2012 (z uwzględnieniem na lat 2013- 2016)
- 13/ Strategia Rozwoju dla Lokalnej Grupy Działania „Na piaskowcu” na lata 2007- 2013
- 14/ Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Jastrzęb z 2000 r.

Ważniejsze strony internetowe

www.jastrzab.waw.pl

www.szydlowiecpowiat.pl

www.naszzydlowiec.pl

Dokumentacja konserwatorska dotycząca poszczególnych zabytków znajduje się w Archiwum Zakładowym Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Warszawie Delegatura w Radomiu

ZAŁĄCZNIK NR 1

WYKAZ ZWERYFIKOWANEJ GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW GMINY Jastrząb

I.p.	Miejscowość	Obiekt ,czas powstania	Adres
1.	Gąsawy Plebańskie	Kapliczka murowana 1930r.	Działka ewidencyjna numer 12
2.	Jastrząb	Kościół p.w. św. Jana Chrzciciela 1677, 1909 – 1928r.	Parafia p.w. św. Jana Chrzciciela ul. Jana Pawła II 8 26-502 Jastrząb
3.	Jastrząb	Brama kościelna 1903r.	Parafia p.w. św. Jana Chrzciciela ul. Jana Pawła II 8 26-502 Jastrząb
4.	Jastrząb	Ogrodzenie kościelne 1903 r.	Parafia p.w. św. Jana Chrzciciela ul. Jana Pawła II 8 26-502 Jastrząb
5.	Jastrząb	Cmentarz parafialny I poł. XIX w.	ul. Jana Pawła II Nr ewidencyjny działki 655
6.	Jastrząb	Brama cmentarna 1872r.	ul. Jana Pawła II Nr ewidencyjny działki 655
7.	Jastrząb	Dom murowany I poł. XX w.	ul. Jana Pawła II 9
8.	Jastrząb	Dom murowany I poł. XX w.	ul. Plac Niepodległości 15

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2014- 2017 DLA GMINY JASTRZĄB

9.	Jastrząb	Dom murowany I poł. XX w.	ul. Plac Niepodległości 18
10.	Jastrząb	Dom murowany I poł. XX w.	ul. Plac Niepodległości 19
11.	Jastrząb	Dom murowany I poł. XX w.	ul. Plac Niepodległości 50
12.	Jastrząb	Dom drewniany I poł. XX w.	ul. Zielona 60
13.	Lipienice	Dworzec kolejowy I poł. XX w.	Działka o numerze ewidencyjnym 356/2
14.	Lipienice Dolne	Kapliczka murowana 1906r.	W pobliżu posesji numer 50
15.	Orłów	Kapliczka murowana 1939r.	Przy drodze Orłów- Orłów Kolonja. W pobliżu posesji numer 23
16.	Śmitów	Kapliczka murowana 1932r.	Naprzeciwko posesji numer 12
17.	Śmitów	Dwór 1889r.	Po prawej stronie drogi wojewódzkiej nr 727 Szydłowiec-Jastrząb

18.	Wola Lipieniecka Duża	Kapliczka murowana 1926r.	Naprzeciwko posesji numer 39
19.	Wola Lipieniecka Duża	Dom drewniany II ćw. XX w.	Posesja numer 15
20.	Wola Lipieniecka Duża	Dom drewniany II ćw. XX w.	Posesja numer 14
21.	Wola Lipieniecka Mała	Kapliczka murowana 1938 r.	W pobliżu posesji numer 36a
22.	Wola Lipieniecka Mała	Dom drewniany I poł. XX w.	Posesja numer 21

ZAŁĄCZNIK NR 2

WYKAZ ZWERYFIKOWANEJ GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW ARCHEOLOGICZNYCH DLA GMINY JASTRZĄB

Stanowiska archeologiczne zlokalizowane w obrębie Gminy Jastrząb

L.p.	Miejscowość	Numer stanowiska w obrębie miejscowości	Obszar AZP i numer stanowiska archeologicznego w obrębie obszaru	Funkcja	Chronologia
1.	Gąsawy Rządowe	1	AZP 78-66/16	obozowisko ślad osadnictwa	epoka kamienia- wczesna epoka brązu okres nowożytny (XVI-XVII w.)
2.	Gąsawy Rządowe	2	AZP 78-66/17	obozowisko	neolit wczesna epoka żelaza
3.	Jastrząb	1	AZP 77-66/1	osada	okres wczesnego średniowiecza

4.	Jastrząb	2	AZP 77-66/2	obozowisko osada	okres neolitu kultura pucharów lejkowatych (okres neolitu)
5.	Jastrząb	3	AZP 77-66/3	osada produkcyjna	okres nowożytny
6.	Kolonia Kuźnia	1	AZP 77-66/4	osada produkcyjna	kultura przeworska- okres rzymski
7.	Kolonia Kuźnia	2	AZP 77-66/5	osada osada osada	neolit wczesna epoka brązu kultura trzciniecka kultura łużycka epoka brązu

8.	Kolonia Kuźnia	3	AZP 77-66/3	obozowisko osada osada osada cmentarzysko	kultura świderska- paleolit schyłkowy kultura łużycka- epoka brązu kultura przeworska okres rzymski Kultura Polska okres średniowieczny Kultura Polska okres średniowieczny
9.	Kolonia Kuźnia	4	AZP 77-66/7	osada osada osada	kultura komornicka- okres mezolitu okres neolitu starożytność

10.	Kuźnia	1	AZP 77-66/8	obozowisko ślad osadnictwa	epoka kamienia kultura łużycka- epoka brązu
11.	Lipienice	1	AZP 77-66/9	osada osada osada	kultura świderska- paleolit schyłkowy kultura janisławicka- okres mezolitu okres neolitu
10.					

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2014- 2017 DLA GMINY JASTRZĄB

	Lipienice	2	AZP 77-66/10	obozowisko	okres neolitu
11.	Śmitów	1	AZP 78-65/3	obozowisko	epoka kamienia- wczesna epoka brązu
12.	Śmitów	2	AZP 78-65/4	obozowisko	epoka kamienia- wczesna epoka brązu

